

**NÜZHET-İ ESRÂRÜ'L-AHYÂR DER-AHBÂR-I SEFER-İ SİGETVAR
ESERİNİN SAVAŞ KONULU MİNYATÜRÜNÜN ASKERÎ TEÇHİZAT VE
SÜSLEME AÇISINDAN İNCELENMESİ***

EXAMINATION OF WAR THEMED MINIATURE OF NÜZHET-İ ESRÂRÜ'L-
AHYÂR DER-AHBÂR-I SEFER-İ SİGETVAR IN TERMS OF MILITARY
EQUIPMENT AND DECORATION

Yesevi Batuhan ZOR

Minyatür Anasanat Dalı / Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Süleyman Demirel
Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Miniature Major Art Branch / Department of Traditional Turkish Arts, Süleyman Demirel
University Institute Of Fine Arts
batuhanzor7@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2182-970X>

Yusuf BİLEN

Prof. Dr., Hat Sanatı Anasanat Dalı / Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Süleyman
Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Prof. Dr., Calligraphy Major Branch Of Art / Department of Traditional Turkish Arts,
Süleyman Demirel University Faculty of Fine Arts
yusufbilen@sdu.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2485-5823>

Makale bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 29 Mayıs / 29 May

Kabul Tarihi / Date Accepted: 1 Haziran / 1 June

Yayın Tarihi / Date Published: 2 Haziran / 2 June

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mayıs / May

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11412663>

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Zor, Y. B. & Bilen, Y. (2024). Nüzhet-i
Esrârü'l-ahyâr Der-ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar Eserinin Savaş Konulu Minyatürünün Askerî
Teçhizat ve Süsleme Açısından İncelenmesi. *IJESOS International Journal of Educational
and Social Sciences* 3(1), 68-86.

İntihal: Bu makale turnitin.com yazılımınca yazar tarafından taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned with turnitin.com by writer. No plagiarism detected.

İletişim:

e-posta: editor@ijesos.com

Web: www.ijesos.com

* Bu Makale "Incohis 2023 Spring Organizing Committee" Sempozyumunda "Sefer-İ Sigetvar Eserindeki Savaş Konulu Minyatürlerin Askerî Teçhizat ve Süsleme Açısından İncelenmesi" Başlığı ile Özet Bildiri Olarak Sunulmuştur. Yayınlanmamıştır.

**NÜZHET-İ ESRÂRÜ'L-AHYÂR DER-AHBÂR-I SEFER-İ SİGETVAR ESERİNİN SAVAŞ
KONULU MİNYATÜRÜNÜN ASKERÎ TEÇHİZAT VE SÜSLEME AÇISINDAN İNCELENMESİ**
Yesevi Batuhan ZOR & Yusuf BİLEN

Öz: El yazması eserlerde bulunan minyatürler, yapıldıkları yüzyıla ait toplumun sosyal ve kültürel, yapısını ve hayat tarzını yansıtmaları bakımından önemli bilgiler veren tarihi belgelerdir. Padişahların zaferlerini ve seferlerini günlük hayatta önem arz eden sahnelerin görsel bir iz düşümü olan minyatürler sanat değerinin yanı sıra geçmişe ait önemli bilgiler sunar. Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar eseri; Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar seferini konu alır, (H.974/M:1566) yılında hazırlanmıştır. Sefere Kanuni 'nin sır kâtibi olarak bizzat katılan Feridun Ahmed Paşa'nın bu savaş sırasındaki gözlemlerini, Kanuni'nin sefer sırasında ölümünü, II. Selim'in tahta çıkışını ve saltanatının ilk yıllarını anlatan bir çalışmadır. Bahsi geçen eser, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.1392'de kayıtlıdır. Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı düşünülen eserde, yirmi adet tasvir yer alır. Bu makalede çözümlenmesi yapılacak olan savaş tasvirli minyatür, El yazmasında bulunan varak 40b de ki savaş sahneleridir. Üçüncü kalenin düşmesi konu alınmıştır. Bir Osmanlı kale kuşatmasının genel görünümü, Fetih'i gerçekleştiren asker figürleri ve görevleri kullanılan silahlar ve askerî giyim kuşam açısından değerlendirilecektir. Geçmişte ecdadımızın kullandığı savaş envanterini belgelemek gelecek nesillere aktarmak bizi bu makaleyi hazırlamaya yöneltmiştir.

Anahtar Kelimeler: Savaş sahnesi, Minyatür, Kale kuşatması

Abstract: Miniatures found in manuscripts are historical documents that provide important information in terms of reflecting the social, cultural, structure and lifestyle of the society of the century in which they were made. Miniatures, which are visual projections of the sultans' victories and campaigns and scenes that are important in daily life, provide important information about the past as well as artistic value. Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar work; It is about the Sigetvar expedition of Suleiman the Magnificent, and was prepared in (H.974/M:1566). The observations of Feridun Ahmed Pasha, who personally participated in the expedition as Suleiman the Magnificent's secret secretary, during this war, Suleiman's death during the expedition, II. It is a work describing Selim's ascension to the throne and the first years of his reign. The work in question is registered in the Topkapı Palace Museum Library H.1392. There are twenty depictions in the work, which is thought to be miniatures of Nakkaş Osman. The miniatures depicting war that will be analyzed in this article are the war scenes on folio 40b in the manuscript. The subject is the fall of the third base. The general view of an Ottoman castle siege, the soldier figures who carried out the Conquest and their duties will be evaluated in terms of the weapons used and military clothing. Documenting the war inventory used by our ancestors in the past and passing it on to future generations has led us to prepare this article.

Key Words: Battle scene, Miniature, Castle siege

Giriş

Osmanlı imparatorluğu 16 yy. da çağının en büyük devleti olma durumundadır. Devlet politikası olarak sürekli fetihlerde bulunmak zorunda olan Osmanlılar özellikle bu nedenden dolayı ve çağlar boyu geleneklerinin getirdiği askerlikle ilgili birikimler sebebiyle ordu ve silâh gücüne büyük önem vermişlerdir. Osmanlının belirttiğimiz zaman diliminde büyük devleti olmasının yanı sıra aynı zamanda Türk sanat geleneğinden doğan büyük bir sanat ortamı sağlamıştır. Bu nedenle silâhların teknik özelliklerinin yanında estetik özelliklerine de büyük önem verilmiştir. Dökümhanelerde güç şartlarda dökülen silâhların kabza, dipçik ve namluları, bazen tüm yüzeyleri, dönemin sanat özelliklerini yansıtan bir üslûp ve titiz bir işçilikle ele alınmıştır (Çoruhlu, 1993).

Tarihi seyri içerisinde savaş konulu bir minyatürün çözümlenmesi, birçok farklı amaçla yapılabilir. Bu çözümler, sanat tarihi, kültürel tarih, askeri tarih ve sosyolojik analizler gibi çeşitli disiplinler için önemli bilgiler sunar. Bu tür bir minyatürün çözümlenmesindeki bazı ana amaçlar şöyle sıralanabilir.

Minyatürün sanatsal özelliklerini inceleyerek dönemin sanat anlayışı, kullanılan teknikler ve estetik değerler hakkında bilgi edinmek. Minyatürün üslup özelliklerini belirleyerek, hangi sanat ekolüne ya da akımına ait olduğunu tespit etmek için önemlidir.

Minyatürde tasvir edilen olayın tarihsel bağlamını araştırmak, hangi savaş veya çatışmanın anlatıldığını belirlemek. Dönemin toplumsal ve kültürel yapısı hakkında bilgi edinmek, minyatürdeki figürlerin sosyal statüleri, kıyafetleri ve silahları üzerinden çıkarımlar yapmak. Minyatürde tasvir edilen askeri taktik ve stratejileri analiz ederek, dönemin savaş teknikleri hakkında bilgi sahibi olmak. Minyatürde verilen mesajları ve unsurları analiz etmek. Hangi tarafın galip gösterildiği, düşmanın nasıl tasvir edildiği gibi unsurları inceleyerek, minyatürün ideolojik amaçlarını tespit etmek. Minyatürdeki semboller ve simgeler üzerinden dönemin politik ve ideolojik eğilimlerini anlamak.

Minyatürü yapan sanatçının kimliği, sanatsal kariyeri ve sipariş veren kişi veya kurum hakkında bilgi edinmek. Sanatçı-siparişçi ilişkisini inceleyerek, minyatürün hangi amaçla ve kimler için yapıldığını anlamak. Bu amaçlar doğrultusunda yapılacak bir analiz, minyatürün yapıldığı dönemde tarihsel, kültürel ve sanatsal yapısını daha iyi anlamamıza yardımcı olur ve dönemin toplumuna dair derinlemesine bir perspektif sunar. Bu açıdan minyatürler, tarihe farklı bir pencereden bakarak geçmişimize ait önemli belgeleri sunduğu için bilimsel anlamda araştırmaya değer bir kültür birikimidir.

Makalemize konu olan minyatür Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.1339 No.'da ..kayıtlı bulunan ve Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar eseri ,Üçüncü kalenin fethini canlandıran minyatür de mücadele eden hareketli savaşçı grupları ve bir patlama sonucu havaya uçan askerler ile

izleyiciye sunulmuştur. Bu savaşçıların eğilip bükülen vücut hareketleri ve helezonik kıvrımlar yapan bir alev topu içindeki savruluşları göstermektedir. Barut mahzeninin patlaması olayı öne çıkaran önemli unsurdur. Mücadele ve canlı bir savaş sahnesi sergileyen minyatür, Tarihi seyir içerisinde ender rastlanan bir betimlemeyi sunar. Bu yüzden O dönemde, askeri karakterlerin analizi, silah ve teçhizatlarını tespit için iyi bir örnek olacağını düşünülmüştür (Tamcam, 2005).

1. Nüzhet-İ Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-I Sefer-İ Sigetvar Eseri

H.961/M.1553 yılında bir kâtip olarak Sokullu Mehmed Paşa'nın hizmetine giren, daha sonra divan kâtibi olan ve 1573'de nişancılık görevine getirilen Feridun Bey Sigetvar seferinde sadrazamın sır katibi olarak bulunmuş ve eserini Sokullu Mehmed Paşa için hazırlamıştır. 13 Recep 976/ 1 Ocak 1569 tarihinde Çorlu'da tamamlanan yazma 19 minyatürle görselleştirilmiştir ve 305 varaktır. Feridun Ahmed Bey'in "Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar" adlı eseri, 16. yüzyılın ortalarında üretilmiş musavver bir eserdir (Bey, 2012).

Bu eser güzel bir Nesih hattıyla yazılmış ve ferağ kaydına göre 1 Ocak 1569'da tamamlanmıştır. Eserde Osmanlıların, Kanuni mahlasıyla andığı Sultan I. Süleyman hükümdarlığının son seferi olan 1566 Sigetvar Seferi öncesi ve sonrasında meydana gelen olaylarla birlikte hikâye edilmektedir. Vefatından sonra yerine geçen tek oğlu II. Selim ve Devlet-i Ali Osman'da yine Kanuni'nin yarattığı yeni hükümet düzeninde yetişmiş olan Veziriazam Sokullu Mehmed Paşa'nın yönetimi ve gücünü, etkisini anlatan bir eserdir. Nüzhet-i Esrâr 166 yy. Osmanlı tarihinin birçok açıdan hayati noktalarından birini teşkil eden ve bu hayati döneme ışık tutan adına yakışır şekilde yazılmıştır (Bey, 2012).

Eserin nakkaşı Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının son zamanlarından başlayıp II. Selim'in saltanatının başlangıcına uzanan ve Zigetvar Seferi ile eşit zamanda ilerleyen saltanatın bir hükümdardan diğerine devriyle ilgili süreç, bir dizi kitapta etkileyici biçimde resmedilmiştir. Feridun Ahmed Bey'in müellifi olduğu Nüzhet-i esrârü'l-ahyâr der-ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar'daki tasvirlerin, süreç boyunca yaşanan gelişmeleri gözlemlene fırsatı bulduğu düşünülen Nakkaş Osman tarafından yapıldığı varsayılmaktadır (Toraman, 2018).

Cildi 39X25 ölçüsünde olan yazma koyu bordo renk deriden ve mildepli bir cilt içindedir. Cildin ön ve arka yüzünde altın yaldız zencirekli enli bordür vardır. Cildin orta kısmında ise fırça ile yapılmış ve altın yaldıza boyanmış, etrafında üç dilimli çiçeklerin sıralandığı bir saz yaprağı yer alır. Saz yaprağı mildep üzerinde de görülmektedir. Cildin iç kapaklan ve ön yan kağıdı zerefsanlı pembe kağıttır (Tamcam, 2005).

Tezhibi; Kitabın tezhipte bezenmiş tek süslemesi vr.1b de yer alır. Dilimli haşiyeli başlık tezhip altın yaldız, yeşil, lacivert renkte dar bordürlüdür.

Tezhibin dikdörtgen alanırun ve haşiyesinin içi lacivert ve altın yıldız zemine, sarmal ince dallar üzerinde sıralanan beyaz, mavi, eflatun ve yeşil renkte küçük rozet çiçekler, kırmızı, turuncu, mavi küçük yapraklarla bezemelidir. Bu dikdörtgenin ortasındaki altın yıldız kartuşun içine beyaz sülüs hatla eserin adı Nüzhet-i Esrar'ül-Ahbar der Sefer-i Sigetvar yazılmıştır (Tamcam, 2005).

2. Sigetvar Seferi

Macaristan'ın güneybatısında Hırvatistan sınırına yakın bir mevkide Almás çayı yanında ve bataklıkları içinde bulunan ve "Ada Kale" anlamına gelen Szigetvár, 16 ve 17. yüzyıllarda Osmanlı sancak merkezi olup Türk kaynaklarında Sigetvar, bugün ise Zigetvar diye geçer.

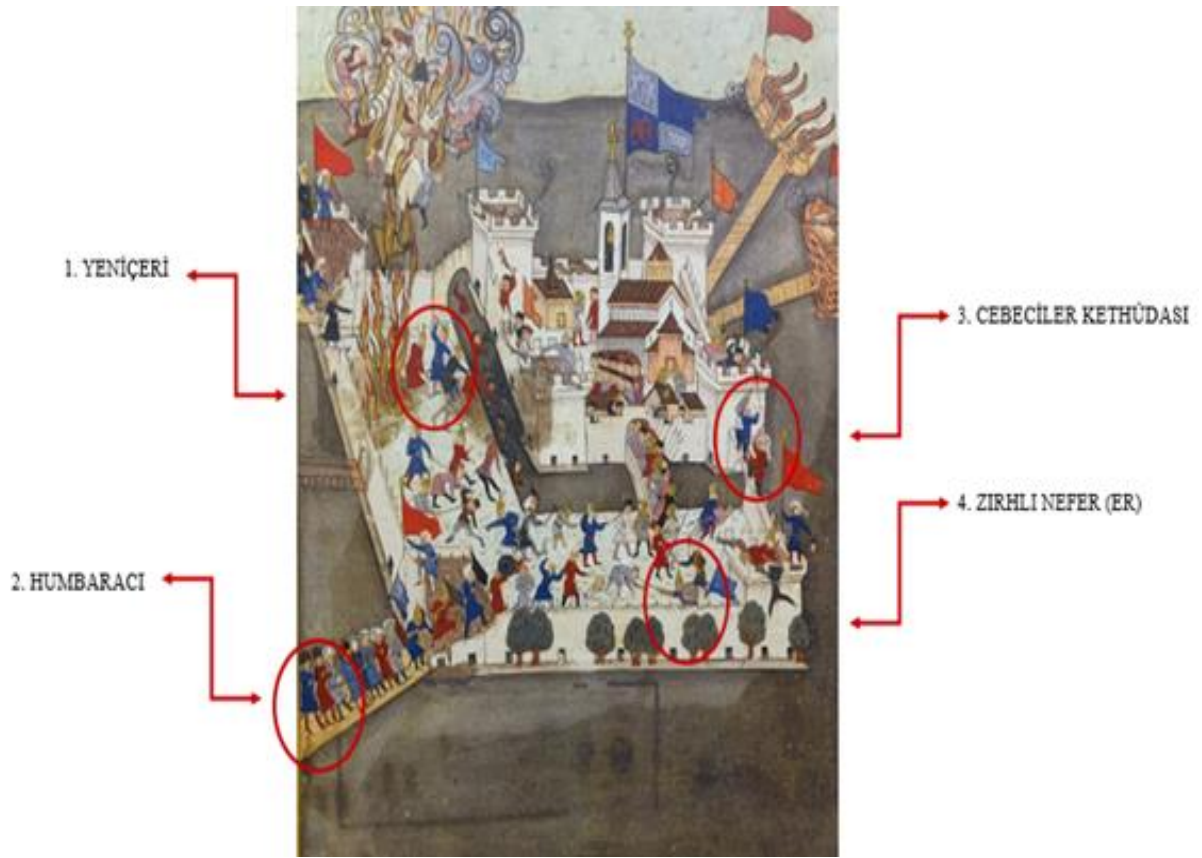
(1543) Osmanlılar'ın Estergon (Esztergom) seferinden sonra Sigetvar, Macar serhad kaleleri içerisinde stratejik bir önem kazandı. Burada yerleşmiş olan askerler Osmanlı hâkimiyeti altındaki bölgelere sık sık akınlar düzenleyip halktan vergi toplamaya çalıştı. Kalenin bu stratejik konumunu iyi bilen Osmanlılar, hisarı ilk defa Budin Valisi Toygun Paşa kumandasında 962'de (1555) muhasara ettirerse de başarılı olamadılar. Bir yıl sonraki bir başka kuşatmadan da sonuç alamadılar (Gézádávid, 2009).

Kanûnî Sultan Süleyman'ın Viyana'ya karşı yürütülmesi düşünülen son seferi sırasında, 5 Ağustos 1566 tarihinde Zigetvar'ın önlerine varılmıştır. Bu sırada şehir, bir kale ile eski ve yeni kentten oluşan üç parça halindeydi ve bu parçalar birbirine köprülerle bağlanmıştı. Kale, yine etrafı surla çevrili olan bu iki şehrin kuzeyinde bulunuyordu ve etrafında su dolu hendekler vardı. Yaklaşık bir ay süren kuşatma sırasında her iki taraf da ağır kayıplar vermiştir. Yoğun top ateşi ve hendeklerdeki suyun akıtılmasından sonra, 13 Ağustos'ta eski şehir kısmı, 19 Ağustos'ta ise yeni şehir bölümü ele geçirilmiştir. Kalede ise direniş sürmüştür. Üç genel hücumun ardından, 5 Eylül'de açılan bir lağıma yerleştirilen humbaranın ateşlenmesiyle, kalenin altında savunmacıların sakladıkları barut mahzeni patlamış ve savunmanın çökmesiyle umutsuz duruma düşen Zrínyi, yanındaki askerlerle kaleden yarma harekâtına girişmişse de yaralı halde esir düşmüştür. Başı kesilerek Gyór yakınlarında beklemekte olan Alman Kralı II. Maximilian'a gönderilmiştir.

Kaleye yapılan hücumdan bir gün önce, Kanûnî Sultan Süleyman vefat etmiştir. Padişahın ölüm haberi, sadrazam "Sokullu Mehmet Paşa" tarafından tehlikeli olacağı düşünülerek Osmanlı askeri tebaasından gizlenmiştir. Kalenin fethinden sonra da padişahın ölüm haberi, oğlu II. Selim Belgrad sınırlarına varana kadar haber verilmemiştir (Gézádávid, 2009).

3. Eserin 40b Varağında Bulunan Minyatürün Analizi

Bu çalışmada Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.1339 No.'da kayıtlı bulunan ve Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar adını taşıyan el yazması incelenmiştir. El yazmasında bulunan varak 40b da ki savaş sahneleri üçüncü kalenin düşmesi konu alınmıştır. Nakkaş Osman'ın betimlemesi olan; Bir Osmanlı kale kuşatmasının genel görünümü, fetihi gerçekleştiren asker figürleri ve görevleri kullanılan silahlar ve askerî giyim kuşam açısından da dikkate değer bir bilgi kaynağıdır. Silah ve teçhizatlar belirlenip, sanat ve estetik açısından değerlendirilmiştir. Çağdaşı olan örnekler ile karşılaştırarak. Geçmişte ecdadımızın kullandığı savaş envanterinin belgelemek gelecek nesillere aktarmak bizi bu makaleyi hazırlamaya yöneltmiştir (Parladır, 2007).

Resim 1. İç Kalenin Zaptı TSMK. H. 1339 va.40b

İç Kalenin Zaptı, TSMK. H. 1339 v.40b. Sigetvarname'de tasvir edilen kişiler, Kanuni Sultan Süleyman, sadrazam Sokullu Mehmed Paşa ve diğer vezirler, II.Selim, Feridun Bey, silahtar, rikabdar veya çuhadar gibi has odalılar, sipahiler, peykler, solaklar ve yeniçeriler gibi askeri görevliler ile diğer devlet erkanından oluşmaktadır. Bu kişilerin tanınmasında onların sahneye yerleştiriliş biçiminin yanı sıra giydikleri giysiler de önemli bir rol oynamaktadır (Tamcam, 2005).

3.1. Yeniçeri

Yeniçerilerin; kapıkulu askerleri arasındaki en imtiyazlı, en seçkin ve en kalabalık piyade sınıfı askerler olduğunu ve bu özellikleri nedeniyle günümüzde Osmanlı Ordusuyla simgesel olarak özdeşleştirildiklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte; Klasik Dönem Osmanlı Kara Kuvvetlerinin en önemli parçalarından biri olan Yeniçeri Ocağının teşkilat yapısı, sefer ve savaşlardaki ana görevleri, askerî kıyafetleri, silahları ve askerî teçhizatına değinmenin konumuz açısından önemli olacağı düşünülmektedir (Erkmen, 2019).

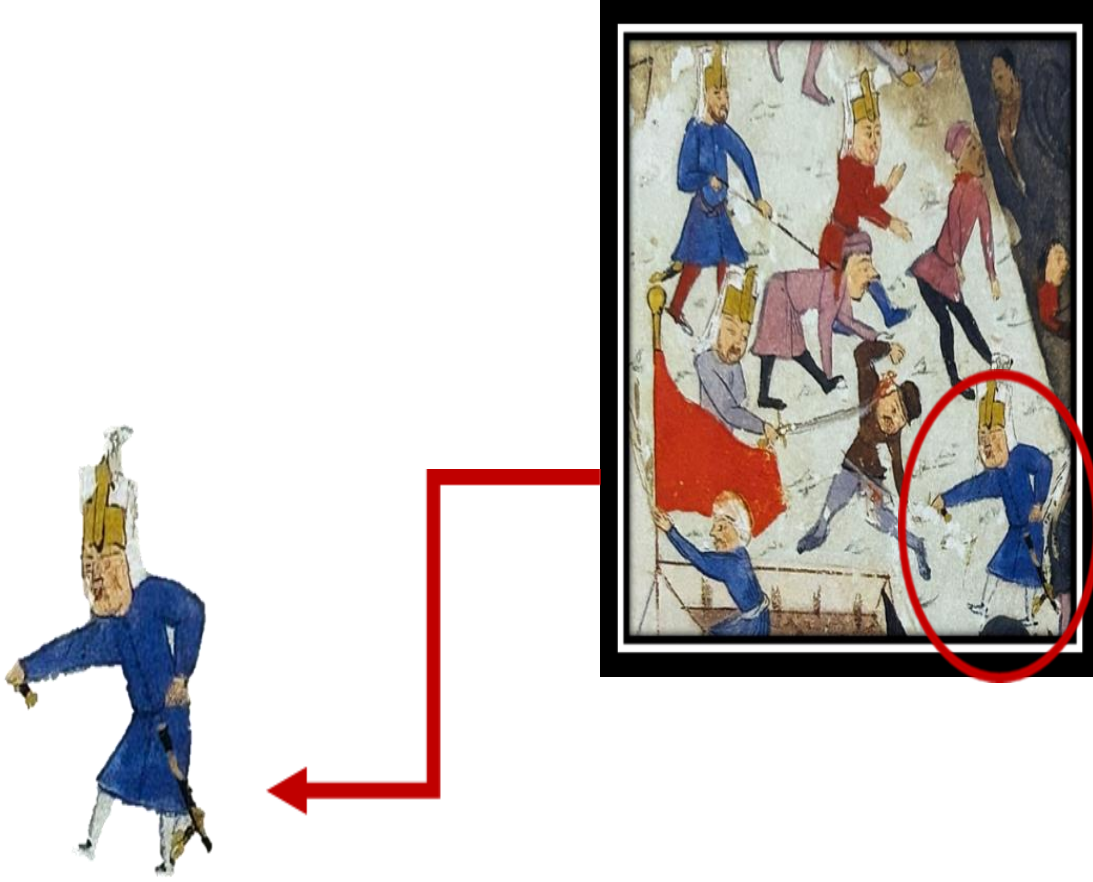
Yeniçeri Ocağı'nın teşkilat yapısı son derece hiyerarşik ve disiplinli bir sistem üzerine kurulmuştur. Ocağın başında Yeniçeri Ağası bulunur ve bu kişi doğrudan padişaha bağlı olarak görev yapardı. Yeniçeriler, kışlalar halinde düzenlenmişlerdi ve her kışlanın başında "odabaşı" adı verilen subaylar bulunurdu. Ayrıca, her birliğin içinde farklı rütbelerde subaylar ve erler görev yapardı. Yeniçerilerin eğitimi, savaş disiplini ve askerî kabiliyetleri sürekli olarak kontrol edilirdi.

"Yeniçeri birkaç sınıftır. Ser-piyâdegân ve ağa bölükleri ve ağa bölükleri ve sekbânlardır. Cümlesi yüz doksan altı odadır. Her birinin çorbacısı ve odabaşısı ve vekîl-harcı ve bayrakları ve baş-eskisi ve aşçısı ve korucuları ve mütekâ'idin ve eytamları vardır. Her odanın birer çatal bayrağı vardır. Nîmi sarı nîmi kızıldır ve ağanın alayda ak bayrağı vardır Ardınca yürür mehterhânesi vardır" (Özcan,1994).

Sefer ve savaşlarda Yeniçeriler, Osmanlı ordusunun öncü birlikleri olarak önemli roller üstlenmişlerdir. Düşman hatlarına yapılan saldırılarda ön saflarda yer almışlardır. Kuşatmalarda ise surların önünde mevzilenecek top ve tüfek atışlarıyla düşmanın savunma hatlarını zayıflatmışlardır. Ayrıca, padişahın kişisel muhafızları olarak da görev yapmışlardır.

Yeniçerilerin askerî kıyafetleri, silahları ve teçhizatları da dikkat çekicidir. Klasik dönemde Yeniçeriler, kendilerine özgü kıyafetleriyle tanınmışlardır. Başlarına giydikleri "börk" adı verilen beyaz keçe külahları dikkat çekicidir, Yeniçeri kıyafetlerinin ise börklerine nazaran çok daha sade olduğu görülmektedir. Yapılan inceleme neticesinde yeniçeri kıyafetlerinin genel olarak; tunik tarzı bir gömlek (mintan), bel tarafından bir kuşakla bağlanan mavi çuhadan uzun bir yağmurluk, yağmurluğun altında bir dolama, bazen yağmurluğun bazen de dolamanın üzerine giyilen kolsuz bir yelek, baldırlardan itibaren daralan bir çakşır, uzun bir tozluk çorap ve yemeni tarzı bir pabuçtan oluştuğu sonucuna varılmıştır (Erkmen,2019).

Silahları arasında ise uzun menzilli tüfekler, kılıçlar, hançerler ve ok-yay gibi dönemin gelişmiş askeri araçları bulunmaktaydı. Teçhizatları arasında ise zırhlar, miğferler ve kalkanlar yer alıyordu.

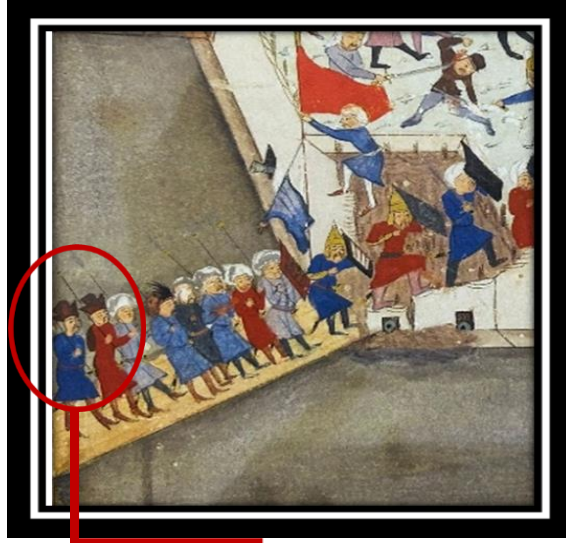
Resim 2: Yeniçeriler, TSMK. H. 1339 v.40b.

3.2.Humbaracı

Osmanlı Kara Kuvvetlerindeki topçu-piyade sınıfı askerî cemaatlerden biri de humbaracıdır. Küpe benzeyen ve içinde barut ile birlikte çeşitli demir ve kurşun parçaları veya yanıcı maddeler bulunan güllere humbara denilmektedir. Halk arasında ve özellikle 17. yüzyıl sonlarına kadar devlet yazışmalarında "kumbara" denildiği de görülen bu gülleri yapmak ve kullanmak görevli askerî cemaate ise humbaracılar denilmekteydi. Farklı ağırlıklarda ve büyüklükte olan humbaraların el ile atılanlarına "humbara-i dest", havan topu ile atılanlarına ise "humbara-i kebîr" adı verilmekteydi (Halaçoğlu, 1998).

Kapıkulu Ocakları'na bağlı olan humbaracı sınıfının 15. ve 16. yüzyıllar arasında kurulduğu tahmin edilmektedir. El humbaralarını yapan kişiler Cebeci Ocağına, havan topu humbarası yapan kişiler ise Topçu Ocağına bağlı çalışmaktaydılar. Bununla birlikte; humbaracıların önemli bir kısmının tımarlı olarak çalışması nedeniyle humbaracıları topçu, cebeci ve tımarlı olarak üç bölüme de ayırmak da mümkündür (Halaçoğlu, 1998).

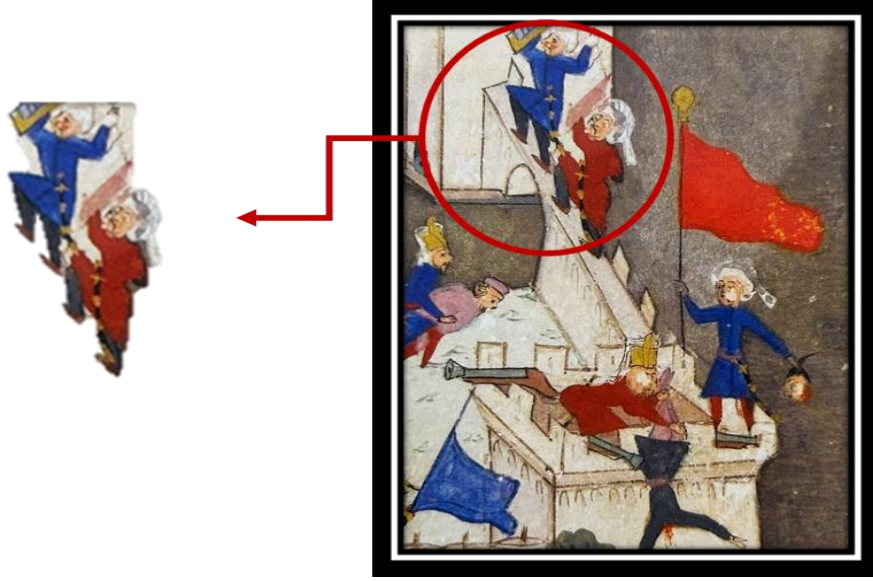

Resim 3. Humbaracılar, TSMK. H. 1339 v. 40b.

3.3. Cebeciler

Başına simit sarık sararak arkasına mavi çuhadan kaftan, bacağına kırmızı çakşır, ayağına sarı mest ve pabuç yahut sarı çizme giyer, kuşağını kaftanın üzerinden bağlardı. Cebeciler kethüdası "Cebeci Başı" adında bir büyük subayın komutasında olup, kapıkulu ocaklarından sayılan cebeci ocağının ikinci subayı ve cebeci başının yardımcısı idi.

Cebeciler tüfek, tabanca, kılıç gibi hafif silahların temizliği, onarım, korunması, dağıtımı ve cephanenin iyi şekilde korunmasıyla görevli idi. Böylece Cebeci başı bugün bazı ordularda kullanılan silah müfettişlerinin ve cephane nazırlarının işlerini üzerlerine almış olurlardı. Görevleri bugünün tabur tüfekçilerinininkine benzeyen cebeciler diğer kapıkulu askerleri gibi Ortalara bölünmüştü. Her Orta'nın bir çorbacısı ve birkaç subayı bulunsa da bunlar aslında subay değil Ortaların birer müdürü olup, bu Ortalar erlerinin birer öğretmeni olarak bulunurlardı (Şevket, 1983).

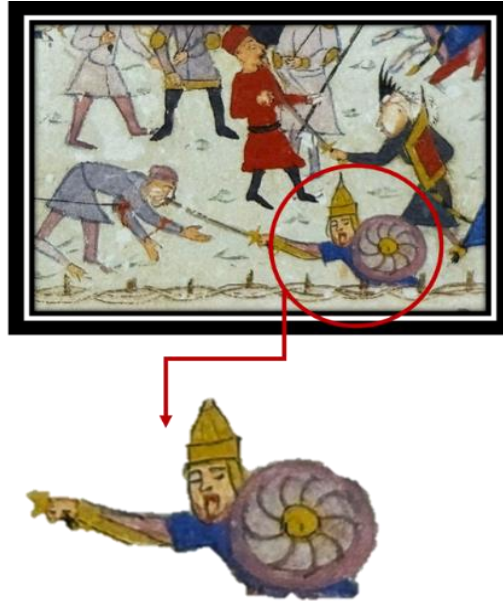

Resim 4. Cebeciler, TSMK. H. 1339 v.40b.

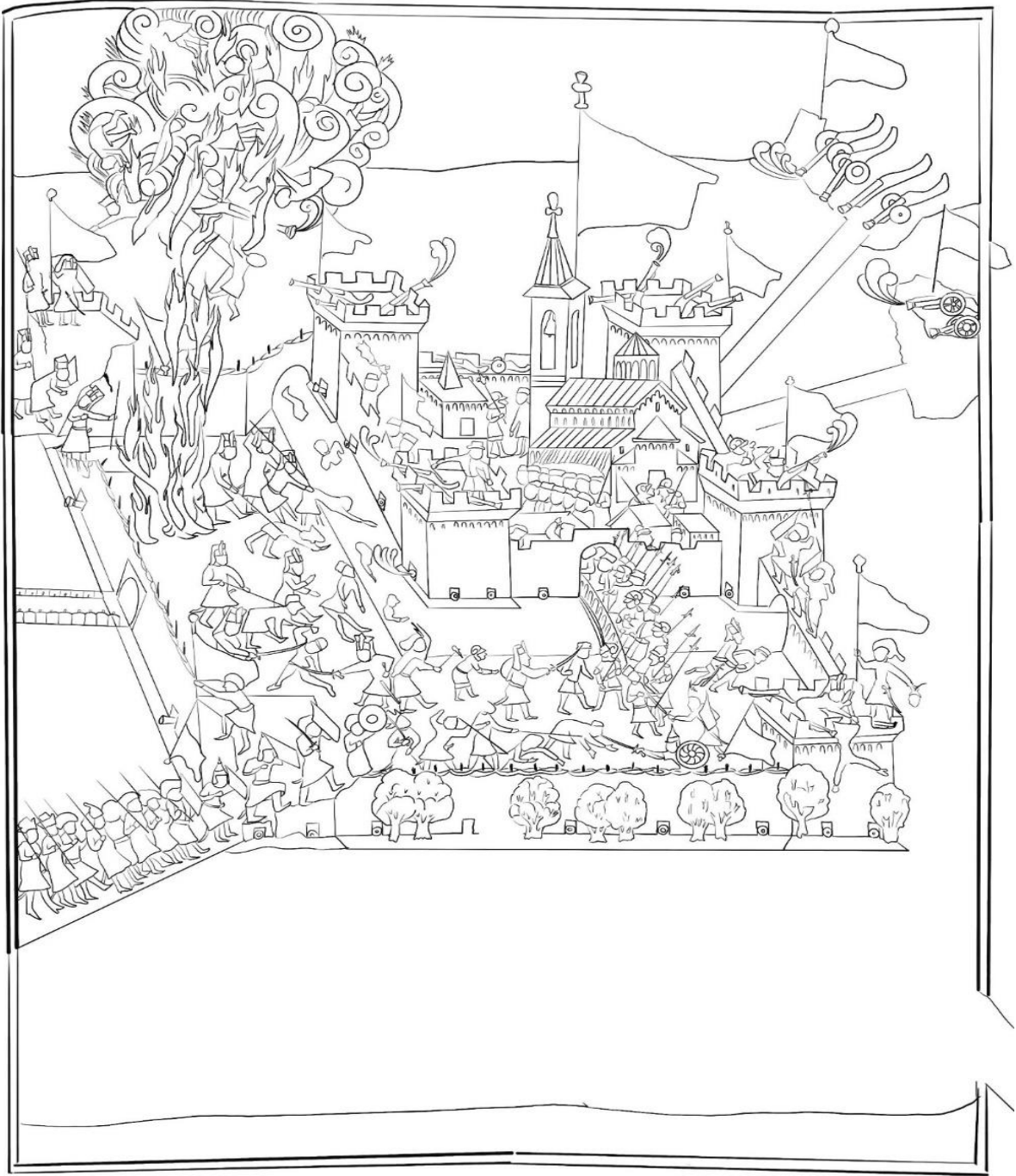
3.4. Zırhlı Nefer (Er)

Aslında savunma silahlarından olan "zırh" denilen madeni elbise, önceleri Osmanlı Ordusunda çoğunlukla sipahiler tarafından kullanılmış olsa da piyade erleri arasında zırhlı erlere de rastlanırdı.

Zırhlı er, başına miğfer giymek suretiyle başını örtmüş ve korunmuştur. Alnını, boynunu ve yüzünün bir kısmını da miğfere bağlı olan ve aşağıya doğru sarkan küçük demir halkalardan oluşan zırh parçalarıyla korunmuştur. Sirtına zırh gömlek giyerek kollarını demirden yapılmış bir kolçak ile örtmüş, dizlerini de bir zırh parçası ile koruyarak ayağına çizme giymiştir. Sol elindeki kalkan ile kendini savunarak, boynuna ve sol tarafında çapraz astığı kılıcı ile de düşmanlarına saldırırdı (Şevket, 1983).

Resim 5. Zırhlı Nefer, TSMK. H. 1339 v.40b.

Resim 6. İç Kalenin Zaptı TSMK. H. 1339 va.40b TMSK. H.1339 va.40b
Minyatür Çözümlemesi

Üçüncü kale Safer ayının yirminci günü olan perşembe gününde 6 Eylül'de fethedilmiştir. O gün yine yürüyüş yapılmış ve Macar askerleri Yeniçeri Ağası kolu tarafında, hisarın iç yüzünde bir lağım kazdırıp içini siyah barutla doldurmuştur. Amaçları Osmanlı ordusunun yürüyüş sırasında bu savaş tuzağı lağımına ateş etmeleriyle oluşacak bir patlama sayesinde yanıp helak olmalarını sağlamaktır. Yeniçeri Ağası kolu tarafından yapılan bu yürüyüş sonrasında

başlayan çarpışma esnasında, yeniçeri askerlerinden biri kaleden içeriye ateşten bir kumbara savurmuş ve bu kumbara barut dolu lağıma doğru düşerek burayı tutuşturmuştur. Ardından ateş kıvılcımları lağıma yakın bir yerde bulunan barut mahzenine sıçramış ve burayı da tutuşturmuş, böylece o yerde toplanmış olan sayısı Macar askeri yanarak helak olmuştur. Macarlar bu durumu gördüklerinde artık karşılık verecek güçleri kalmadığı için Osmanlı askerleri ve unvan sahibi yiğitler kaleye dört taraftan hücum edip içeriye girmişlerdir. Bir yandan parlak kılıçlarının darbeleriyle, bir yandan ateşli barutların yakıcılığıyla öyle bir savaşmışlardır ki anlatmak mümkün değildir. Bunun üzerine Macar askerleri can havliyle iç kaleye yani dördüncü hisara sığınmışlardır (Tamcam, 2005).

Sahne, kalabalık bir figür grubunun yer aldığı ve Osmanlı askerlerinin kılıç ve kalkanlarıyla kıyasıya savaştığı görülmektedir. Özellikle üçüncü kalede yoğunlaşan bu çarpışmalar, savaşın en kritik anlarını gözler önüne sermektedir. İki tarafın askerleri, kılıç, balta ve teber gibi savaş aletleriyle karşılıklı mücadele ederken, kale burçlarına doğru hücum eden Osmanlı askerlerinin hareketliliği dikkat çekmektedir. Yeniçeriler, başlarındaki börtüklerden kolaylıkla tanınmakta ve kırmızı, mavi, yeşil ve gri tonlardaki giysileriyle betimlenmektedir.

Savaşın en çarpıcı anlarından biri, üçüncü kalede yaşanan yoğun mücadelelerdir. Kalabalık figür grupları arasında, kılıç ve kalkanlarıyla çarpışan askerler öne çıkmaktadır. Kalenin bir ucunda büyük bir alev topu içinde havaya uçan düşman askerleri ve yeniçerilerle çarpışmaları esnasında denize atılan düşman askerleri, kompozisyonda hareketlilik yaratan unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Osmanlı askerlerinin kale burçlarına bayrak dikmeye çalışmaları, sahnedeki hareketliliği ve zaferin yakın olduğunu simgelemektedir.

"Zigetvar seferi üçüncü iç kalenin zaptı" adlı minyatür kompozisyonunda Osmanlı minyatür tekniği ile görsel sanatlar açısından incelenen eserde, müsavvir Ahmet Feridun Bey'in kaleme aldığı üçüncü kaleye karşı başlatılan çarpışma esnasında gerçekleşen olayları betimleyen nakkaş Osman'ın minyatür tekniği açısından çözümlemesinin unsurları sırası ile şöyledir;

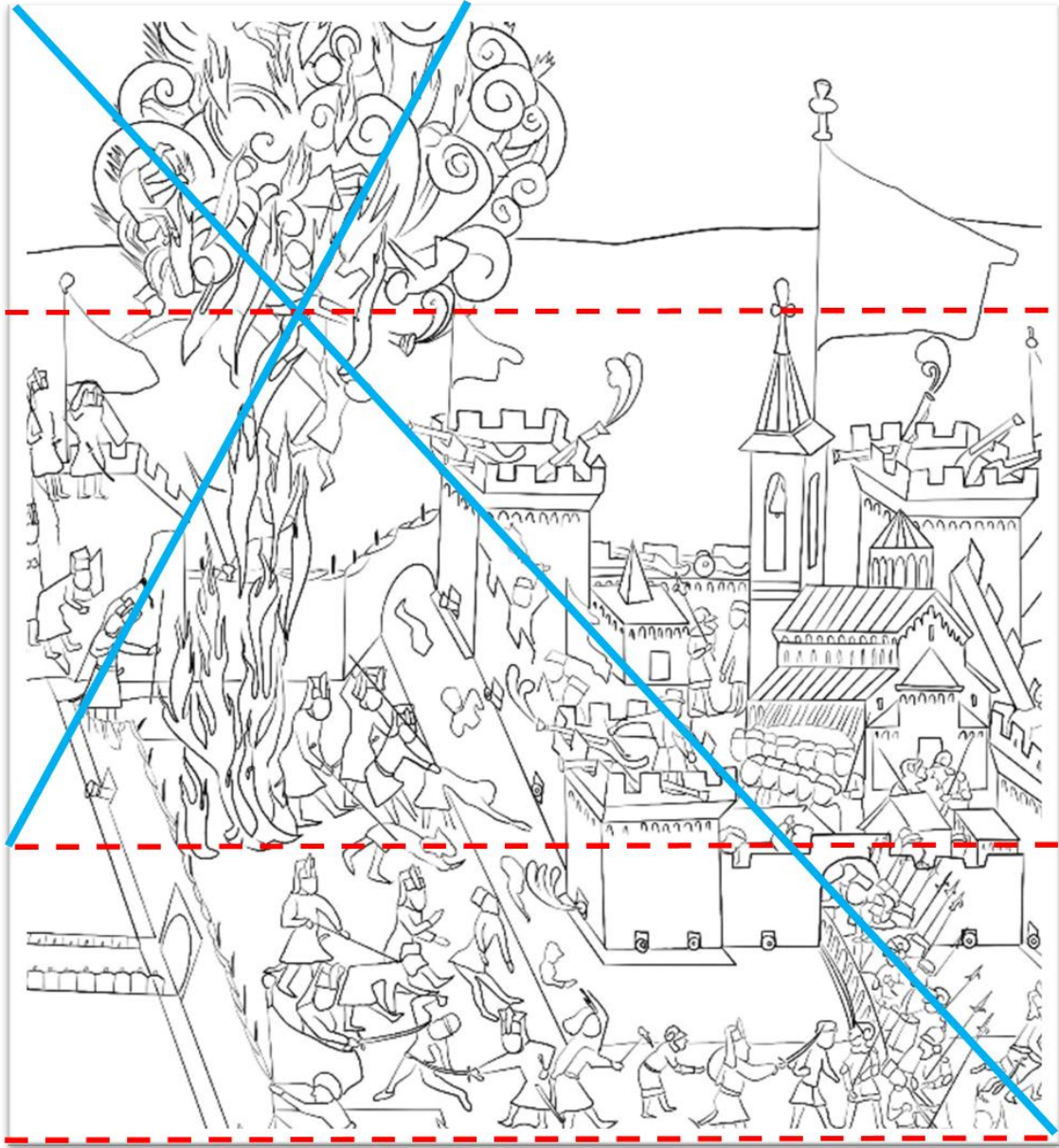
3.5. Obje Tekniği; Kale Surlarında Açılan Gedik

Obje tekniği betimlenmek istenilen olayın odak noktasıdır. Kompozisyonun önde orta bölümde olacağı gibi, sayfanın sol veya sağ ortaya yakın yerlerinde dikkati çekecek şekilde yerleştirilmiştir (Ersoy, 2006).

7.Resim 'de va.40b Minyatürlü kompozisyondan görüleceği üzere, sol orta kısmında "Humbaracılar" tarafından kale surlarının altına yerleştirilmiş olan, kaynaklarda "Fitilli Kumbara" diye adlandırılan toprak küp içerisinde muhafaza edilmiş siyah barutlu patlayıcının fitilinin uzaktan ateşlenmesi ile başlayan yangın sebebiyle birlikte kale dış surlarındaki Macar ordusuna ait

barut cephaneliğin patlaması ve surlarda yüksek bir tahribatın sonucunda kale surlarının yıkılması betimlenmiştir.

Yanı sıra bu durumu nakkaş surların üzerindeki Macar askeri birliklerin de bulunmasını ve bu yoğun tahribatın şiddetini betimlerken askeri birliklerin havaya savrulmasını da tasvir etmiştir. Bu durum karşısında Macar askeri birliklerinin psikolojik olarak da yıkıcı etkisini ve diğer askerlerin bu durumdan etkilenerek geriye iç kaleye doğru çekilmesini konu aldığı, nakkaş'ın kompozisyonun orta kısmında yer verdiği iç kaleye geçişi sağlayan köprü de ki askeri birliklerin sıkışıklığını betimleyerek mussavvir'in dördüncü kaleye doğru olan hareketlerin, nakkaş tarafından görsel olarak ifade edildiğini görmekteyiz.

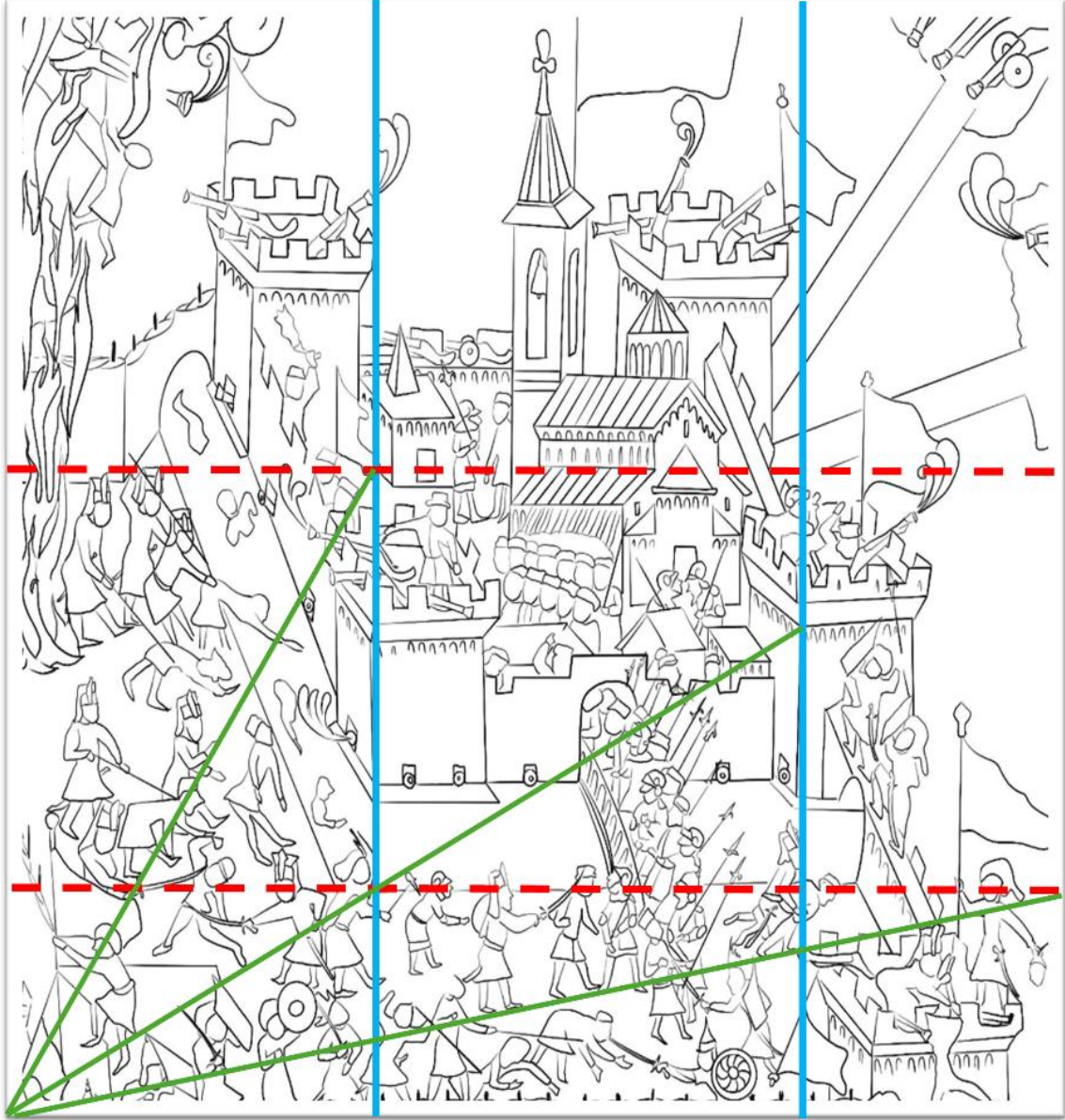
Resim 7. Obje Tekniği Kale Surlarında Açılan Gedik

3.6. Yığma tekniğinde; Kale İç Kısım Hücum

Resim 8. Yığma tekniği adı verilen minyatür kompozisyonlarındaki betimlemelerde yer alan figürler arkada, önde, sağda, solda kütleler oluşturur. Dikine perspektif veya yığma uygulaması ile adlandırılan bu minyatür tekniğinde figürler tamamen birbirini örtmeyecek şekilde hizalanır ve böylece tüm figürlerin görünmesi amaçlanmaktadır (Ersoy, 2006).

Üçüncü Kale'nin iç surlarının patlama sonrası yıkılmasının ardından, Osmanlı askeri birliklerinden yeniçeriler, Macar askeri birliklerine karşı olan mücadelesini betimleyen nakkaş, Osmanlı askerlerin bu patlama sonucunda mağlubiyet hissine kapılan Macarlara karşı hücum ve saldırı sahnelerinde minyatür tasvirinden görülmektedir ki. Macar kara askeri birlikleri savunmanın yanı sıra geriye doğru çekilme hareketi gerçekleştirmiştir. Nakkaş mücadelenin önemini vurgulamak amacıyla savaş teçhizatlarının neredeyse birçoğunun kullanıldığını ve Osmanlı askeri unsurların hiyerarşiye uygun taktiksel bir bütünlük içerisinde ilerleyişinin tasvirini betimlemek amacıyla kompozisyonun sol alt, orta üst ve sağ ön kısmına bu olay örgüsüne önem göstererek aktarmıştır.

Kale surlarının aşılmasının ardından Yeniçeriler kompozisyonun orta üst kısmında yer alırken bu birlikler ile mücadele içerisinde olan diğer Osmanlı askeri birliklerinden bahsedecek olursak; "Zırhlı Er, Cebeciler" diye adlandırılan birliklerle, minyatür 'de yığma kompozisyon tekniği içerisinde yer verilerek rastlamaktayız. Zırhlı Er birlikleri savunma teçhizatlarından biri olan yuvarlak bulut motifli kalkanları ve ağır örme zırhlarının yanı sıra kara bela veya yatağan adı verilen saldırı teçhizatlarından olan kılıçları ile Macar kara birliklerine karşı verdiği mücadele kompozisyonun sol alt kısmında betimlenmektedir. "Cebeci" diye adlandırılan Osmanlı askeri birlikleri içerisinde, Simit şeklinde sarıklı başlıkları olan ve savunmak için kullandıkları tekne kalkanları ile birlikte saldırı için kara bela kılıçlarını kullanmaktaydı, kırmızı ceketli tasvir edilmiş birlik, kompozisyonun sağ ön kısmında kalenin burçlarından Osmanlı Sancağını dalgalandırmak sureti ile Üçüncü kalenin surlarının zaptının gerçekleştirildiğinin haberini vermektedir.

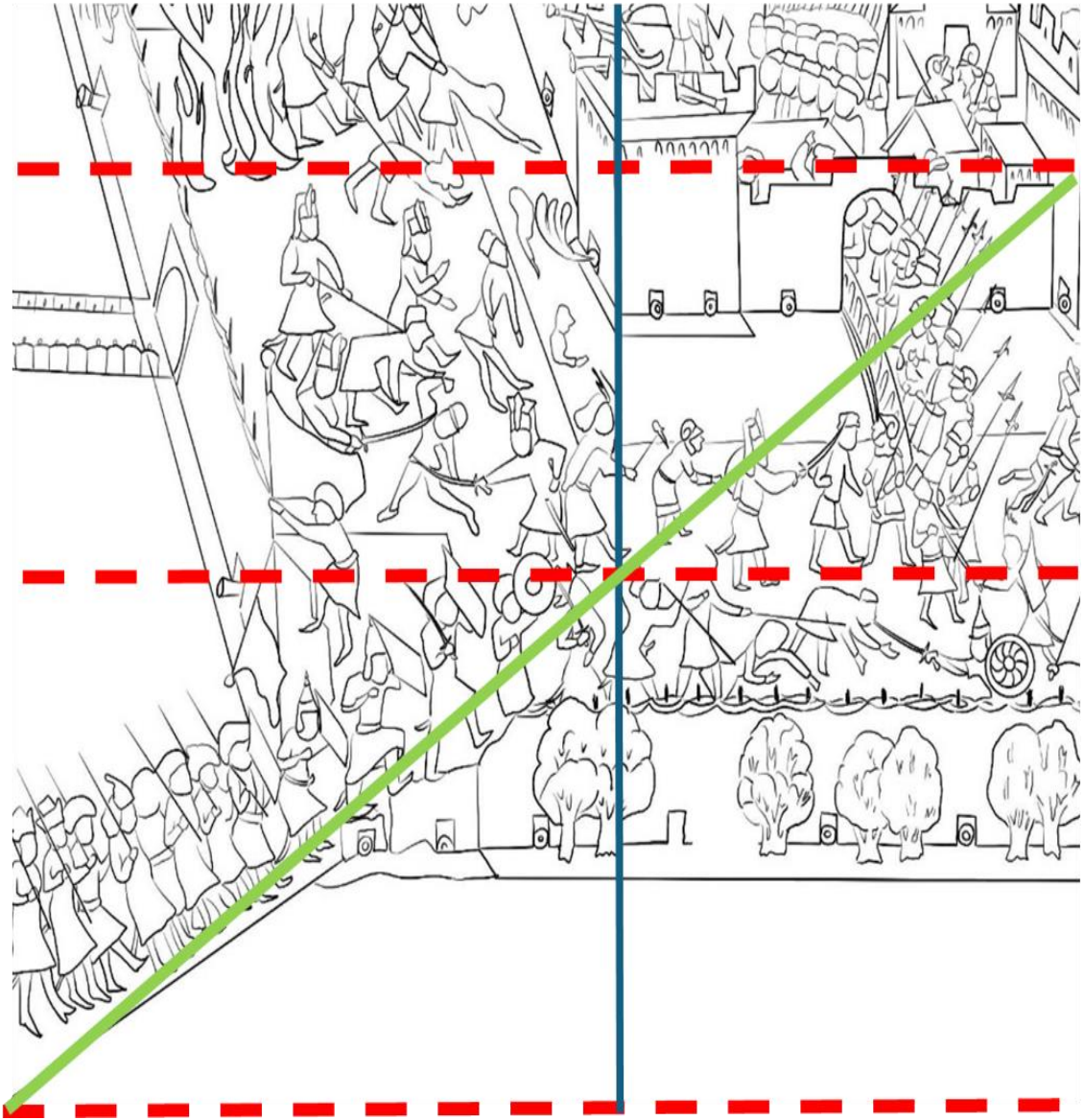
Resim 8. Yığma tekniğinde; Kale İç Kısım Hücum

3.7 Sıralama Tekniğinde; Hücum ve Savunma

Sıralama tekniğinde yığma tekniğindeki mantıkla hareket edilir. Tek farklılığı dar mekânda figürlerin sağdan sola, soldan sağa yan yana enine hafif diyagonal (verev) olarak sıralanmasıdır (Ersoy, 2006).

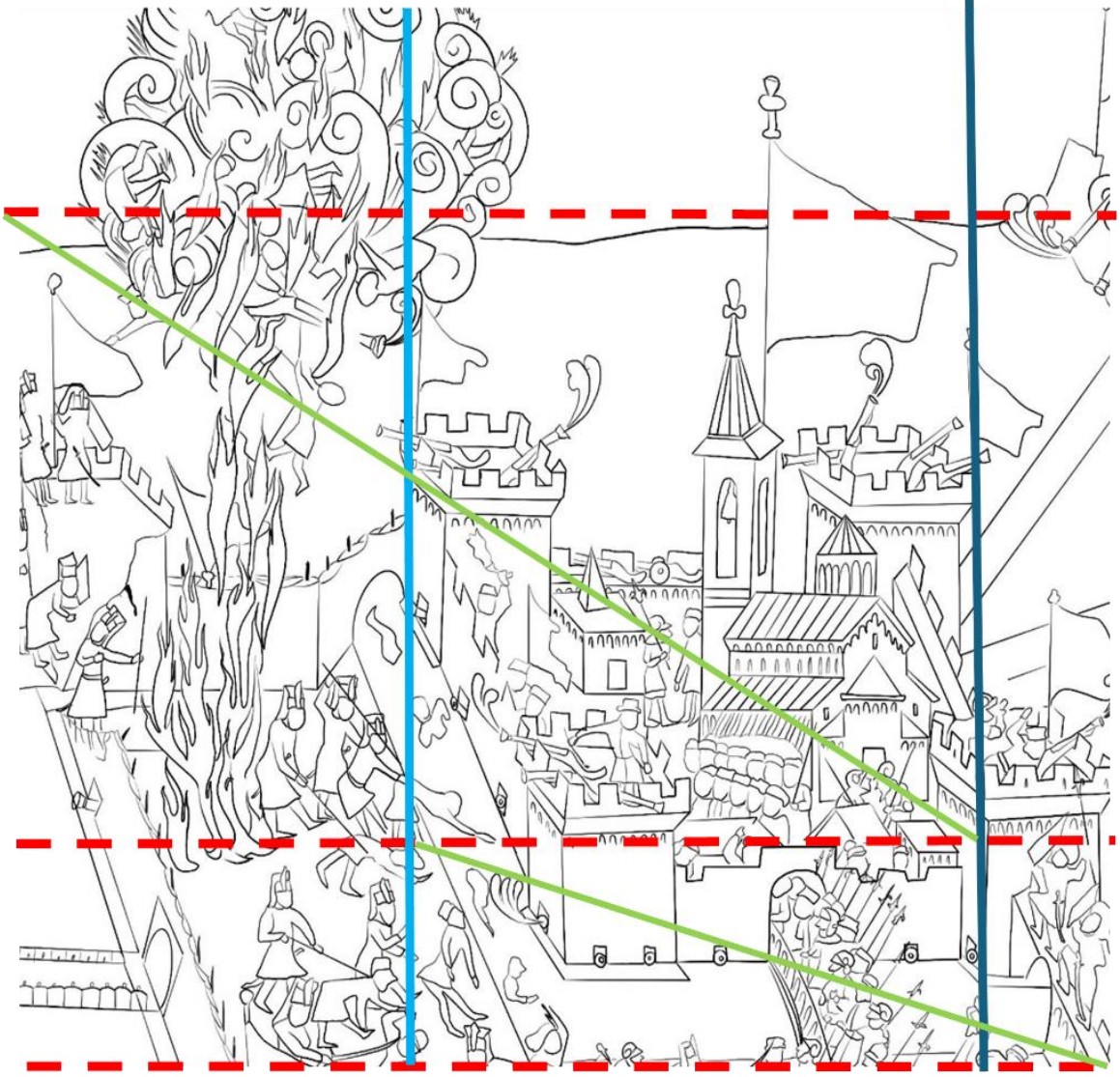
9. Resim’ de görmekteyiz ki nakkaş kompozisyon oluşumunda sıralama tekniği kullanarak Osmanlı askeri birliklerinin kurduğu tahta köprü vasıtasıyla hücum ilerleyişinde olan ve surları aşmak maksadıyla yürüyüş gerçekleştiren askeri figürlerin dâhil olduğu ordu hareket sistematığının nizamını betimlemiştir. Kompozisyonun sol alt köşesi incelendiğinde üçüncü kale surlarının su hendekleri ile kale geçidine engel olması maksadıyla çevrelendiğini görmekteyiz.

Nakkaş minyatür 'de sıralama tekniğini kompozisyonun içerisinde her iki tarafta karşılıklı diyagonaller ile bölerek bir dar alan çerçevesi oluşturmuş ve kompozisyonun saldırı savunma şeklinde betimlemek maksadıyla farklı ifadelerin karşıtlığını tasvir etmiştir. Bu karşıtlığı nakkaş tasarımında şöyle ifade etmiştir. Osmanlı askeri birliklerinin sırasıyla tahta köprü üzerinden saldırı ilerleyişine karşın, Macar askeri birliklerinin dördüncü iç kale surlarına doğru uzanan taş köprüyle savunma maksadıyla geri çekilişi ile betimlenmektedir. Yanı sıra dördüncü iç kale surlarının ardındaki bir bölük Macar askerin yaşadığı sıkışıklığı ve endişeyi nitelemesi maksadıyla sıralama tekniği ile diyagonal bir biçimde figürleri kompozisyonun orta kısmına yerleşimini sağlayan nakkaş, üçüncü kale surlarında gerçekleşen patlamadan kaynaklandığının hissiyatını tasvir etmiştir.

Resim 9. Sıralama Tekniğinde; Hücum ve Savunma

Resim 10. Sıralama Tekniğinde; Hücüm ve Savunma

Nakkaş, savaşın dramatik bir anını belgelemek amacıyla Sigetvar Kalesi'ni çevreleyen gölü açık mavi yerine kurşuni bir renkle tasvir etmeyi tercih etmiştir. Kaleyi çevreleyen açık yeşil zemin üzerinde serpiştirilen küçük bitki motifleri ve kalenin bir kenarına yerleştirilen ağaçlar, kompozisyonda sade ve ayrıntısız bir doğa tasviri yaratılmasına yardımcı olmaktadır. Bu görsel unsurlar, sahnenin estetik bütünlüğünü korurken, savaşın şiddetini ve dramatikliğini de vurgulamaktadır. Sigetvar Kalesi Savaşı'nın betimlendiği sahne, Osmanlı ve Macar askerleri arasındaki çarpışmaların yoğunluğunu ve dramatik anlarını yansıtan önemli bir görsel belgedir. Nakkaşın ustalıkla işlediği bu sahne, savaşın dinamiklerini, askerlerin mücadelesini ve kompozisyonun estetik unsurlarını başarılı bir şekilde bir araya getirmektedir. Bu betimleme, tarihsel ve sanatsal açıdan değerli bir inceleme konusudur (Tamcam, 2005).

Minyatürde iç kalenin mimari unsurları büyük bir ustalık ve incelikle işlenmiştir. Nakkaş minyatürde perspektif kullanılmıştır. İç kaledeki burçlar üç boyutlu kale görünümünü yansıtmaktadır. Figürlerin yerleşimi de bir derinlik hissi vermektedir, bu da bize kompozisyon genelinde perspektif kullanıldığı göstermektedir.

Sonuç

"Nüzhetü'l-esrar" eseri, Sokullu Mehmed Paşa'nın görevlendirmesiyle Zigetvar seferine katılan Feridun Ahmed Bey'in gözlemlerini ve şahit olduğu olayları ayrıntılı bir şekilde belgeleyen önemli bir tarihi kaynak niteliğindedir. Feridun Ahmed Bey'in seferin her türlü gelişmesinden ilk elden haberdar olması ve olayları ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alması, eserin tarihsel değerini artırmaktadır.

Eserin metinle uyumlu ve metni resimsel bir öyküye dönüştüren minyatürleri, izleyiciye belgeleyici bir üslupla sunulmuştur. Nakkaş Osman'ın Türk minyatür sanatına kazandırdığı gerçekçilik anlayışının önemli örneklerini barındıran bu betimlemeler, ancak olaylara bizzat tanık olan birinin derin gözlem gücü ile ortaya konulabilecek niteliktedir. Hem tarihi olayları detaylı bir şekilde anlatan metni hem de bu olayları görsel olarak destekleyen minyatürleriyle eser, dönemin sosyal, politik ve askeri yaşamına dair önemli bilgiler sunmaktadır.

"Nüzhetü'l-esrar," yalnızca bir tarihi belge olmanın ötesinde, Türk minyatür sanatının inceliklerini ve gerçekçilik anlayışını gözler önüne sermektedir. Günümüzde minyatürlerin çözümlenmesi bağlamında daha fazla bilimsel yayının bulunması, geçmiş tarihimizi anlamamıza ve görsel olarak olayları kavramamıza büyük katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, söz konusu eserin derinlemesine incelenmesi ve bilimsel çalışmalara konu edilmesi, tarihimizin ve sanatımızın anlaşılmasına yönelik önemli adımlardan biri olacaktır.

Eserin minyatürleri, dönemin toplumsal, politik ve askeri yaşamına dair ayrıntılı bilgiler sunarken, aynı zamanda minyatür sanatının teknik ve estetik özelliklerini de gözler önüne sermektedir. Minyatürlerin kompozisyonu, figürlerin yerleşimi, renk kullanımı ve detaylara verilen önem, eserin sanatsal derinliğini artırmaktadır. Bu bağlamda, minyatürlerin, olayları anlatım gücü yüksek, estetik açıdan tatmin edici ve sanatsal bir bütünlük içerisinde sunması, Nakkaş Osman'ın ustalığını ve minyatür sanatındaki yenilikçi yaklaşımını yansıtmaktadır.

Minyatürlerin gerçekçiliği, dönemin yaşamını, kıyafetlerini, silahlarını ve mimari yapıları ayrıntılı bir şekilde resmetmesi, tarihî ve kültürel bağlamın anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu minyatürler, sadece estetik bir değer taşımamakta, aynı zamanda belgeleyici özellikleriyle tarihî olayların görsel bir kaydı niteliğini de taşımaktadır. Feridun Ahmed Bey'in gözlemleri ve olaylara tanıklığı, minyatürlerdeki detayların doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmaktadır.

"Nüzhetü'l-esrar" minyatürlerinin sanatsal açıdan çözümlenmesi, Türk minyatür sanatının teknik ve estetik gelişimini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Minyatürlerin incelenmesi, dönemin sanatsal eğilimleri, kullanılan teknikler ve sanatçının bireysel tarzı hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu bağlamda, eser, Türk minyatür sanatının tarihî gelişimi içerisinde önemli bir yer tutmakta ve sanatsal bir dönüm noktasını temsil etmektedir.

"Nüzhetü'l-esrar" minyatürlerinin sanatsal açıdan detaylı bir şekilde çözümlenmesi hem Osmanlı dönemi sanatının anlaşılmasına hem de minyatür sanatının evrimine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Eserin bilimsel çalışmalara konu edilmesi ve detaylı analizlerle incelenmesi, tarih ve sanat tarihimiz açısından büyük bir kazanç olacaktır. Bu tür incelemeler, minyatür sanatının estetik ve teknik boyutlarını daha iyi kavramamıza olanak tanıyacak ve bu alandaki bilgi birikimimizi derinleştirecektir. Bu nedenle, "Nüzhetü'l-esrar" gibi eserlerin sanatsal açıdan çözümlenmesi, minyatür sanatının anlaşılmasına yönelik önemli adımlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Bey, F. A. (2012). Nüzhet-i Esrârü'l Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar: Sultan Süleyman'ın Son Seferi (Transkripsiyonlu metin ve tıpkıbasım), haz. H. Ahmet Arslantürk, Günhan Börekçi, red. Abdülkadir Özcan, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul
- Çoruhlu, T. (1993). Osmanlı Tüfek, Tabanca ve Techizatları: Askerî Müzedden Örneklerle. Genelkurmay Basımevi, Ankara
- Erkmen, S. E. (2019). Klasik Dönem Osmanlı Kara Kuvvetleri (Silahları ve Teçizatları). (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara
- Ersoy, S. A. (2006). *Osmanlı minyatür tekniği*, Ankara
- Gézadâvid. (2009). "Sigetvar", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sigetvar> (28.05.2024).
- Halaçoğlu A. (1998). "HUMBARACI", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/humbaraci#1> (29.05.2024).
- Özcan, A. (1994). Eyyubî Efendi Kânûnnâmesi: Tahlil ve Metin. Eren Yayıncılık, İstanbul
- Parladır, Ş. (2007). Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman. *Sanat Tarihi Dergisi*, 16(1), 67-108.
- Şevket, M. (1983). Osmanlı Askeri Teşkilatı ve Kıyafeti: Osmanlı Ordusunun Kuruluşundan 1908 Yılına Kadar, ed. N. Türsan and S. Türsan (Ankara: Kara Kuvvetleri Komutanlığı, 1983), 88.
- Tamcam, Ş. (2005). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan H. 1339 No. lu Siget var Seferi Tarihi'nin Tasvirleri. (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Toraman, B. (2018). Kanûnî'nin Son Seferini Konu Alan Bazı Tasvirlerdeki Sembolik Dil Üzerine/A Study on the Symb. *Osmanlı Araştırmaları*, 52(52), 1-40.